

УДК 331.5(477)

О. О. Фурсін

кандидат наук з державного управління
Запорізька державна інженерна академія

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

У статті досліджено сучасний стан ринку праці в Україні; проаналізовано тенденції розвитку ринку праці в Україні.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, трудова міграція, вакансії, Державна служба зайнятості України.

I. Вступ

Сучасний стан ринку праці України характеризується масштабними структурними й динамічними змінами, посиленням конкурентної боротьби підприємств за залучення кваліфікованого персоналу, формуванням нових вимог до персоналу з боку роботодавців [2, с. 10]. Стан ринку праці визначає становище національної економіки загалом, методи макроекономічного регулювання і ефективність соціальної політики, особливо у сфері загальної та професійної освіти.

Дослідженню проблеми розвитку українського ринку праці чимало приділяли у своїх працях О. Амосов, Є. Ахромкін, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, О. Бражко, В. Васильченко, О. Жадан, В. Міненко, О. Мороз, В. Огаренко. Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо вирішення проблем регулювання зайнятості населення та безробіття на українському ринку праці, необхідно зауважити, що доцільно й надалі проводити дослідження в цій сфері, оскільки ринок праці продовжує формуватися як основний елемент економічної системи, що чутливо реагує на всі процеси в суспільстві.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити сучасний стан ринку праці в Україні; проаналізувати тенденції розвитку ринку праці в Україні.

III. Результати

Нині, внаслідок спаду економіки найбільше постраждали промисловий, банківський, будівельний, туристичний та готельно-ресторанний сектори, відповідно, рівень скорочення робочих місць у них вищий.

Виразнішим стало регіональне безробіття. Зменшилася кількість вакансій у більшості регіонів, зокрема, в Івано-Франківській, Харківській, Херсонській областях – на третину, у Донецькій області – на половину, у Запорізькій області – на дві третини, у Луганській області – на 75%.

Найбільша кількість зареєстрованих безробітних сконцентрована в Харківській, За-

порізькій, Полтавській та Дніпропетровській областях, а найменша – у Чернівецькій, Закарпатській, Волинській та Херсонській областях [6].

З'явилася загроза нової хвилі трудової міграції. За кордон виїжджають кваліфіковані трудові кадри, оскільки високотехнологічні галузі відчувають наслідки соціально-економічної кризи. За даними "Звіту про чисельність та склад громадян України, які тимчасово працюють за кордоном" у 2014 р. на території іноземних держав тимчасово працювали 78,0 тис. громадян України (у 2013 р. – 75,8 тис. осіб) [5].

Переважає більшість трудових мігрантів, які виїхали на роботу за кордон у 2014 р., – мешканці Одеської області (84%), крім того, значна частина мешканці м. Києва (5%) та Донецької області (4%), питома вага працюючих за кордоном з інших регіонів не перевищувала 2% їх загальної кількості.

Протягом 2013–2014 рр. за країнами працевлаштування найбільші потоки трудових мігрантів були на Кіпр, у Великобританію, Німеччину, Грецію, Маршалові острови, Польщу, Нідерланди, США, Панаму, Ліберію.

Так, у 2014 р. найбільше трудящих-мігрантів отримали роботу на Кіпрі (15,9 тис. осіб), крім того, значна частина працювала у Великобританії (10,3 тис. осіб), Німеччині (7,9 тис. осіб), Греції (6,5 тис. осіб), Маршаллових островах (4,5 тис. осіб) та Польщі (3,5 тис. осіб).

Слід зазначити, що у 2014 р. порівняно з 2013 р. майже у 8 разів зросла кількість трудових мігрантів, які виїхали працювати до Туреччини (з 201 особи у 2013 р. до 1,6 тис. осіб у 2014 р.). Одночасно, майже на третину зменшилися обсяги трудових мігрантів до США, Росії, ОАЕ.

Із загальної кількості працюючих за кордоном понад 90% становили чоловіки у віці 28 років і старші. Тоді як серед жінок трудових мігрантів дві третини були у віці до 28 років.

Більше половини трудових мігрантів мали базову або повну вищу освіту, чверть –

професійно-технічну освіту. На момент виїзду за кордон 50% трудових мігрантів обіймали посади службовців та 40% – робітничі місця [5].

Непогані тенденції спостерігаються в сільському господарстві, сировинних та переробних галузях, оскільки сільське, лісове й рибне господарство залишається найпоширенішим видом економічної діяльності серед усіх зайнятих у неформальному секторі економіки (40,2%). У листопаді 2014 р. Мінекономіки випустило середньостроковий прогноз потреби в робочій силі в Україні. За розрахунками чиновників, найбільший попит у 2015–2018 рр. буде на прості професії в сільському господарстві, торгівлі та сфері послуг. Однак, на сьогодні рівень безробіття у сільській місцевості зростає (з 7,3% у 2013 р. до 9,5% у 2014 р.). Одним із можливих шляхів вирішення проблеми зайнятості на селі – це сприяння самозайнятості населення шляхом відкриття власного бізнесу. Протягом 2014 р. заснували власну справу за рахунок виплати допомоги по безробіттю одноразово 3,8 тис. безробітних із числа мешканців сільської місцевості, що на 15% більше, ніж у 2013 р. Найбільшу активність щодо організації підприємницької діяльності виявили безробітні Івано-Франківської, Рівненської, Львівської, Одеської та Харківської областей [4].

За результатами аналізу, проголошена урядом мета детінізації ринку праці досі не отримала жодного ефективного метода своєї реалізації. Кількість пропозицій роботи у 2014 р. скоротилася на 30%. Жодної професійної сфери, де б спостерігалася позитивна динаміка порівняно з 2013 р. Найменше від кризи постраждали такі професійні сфери: “Інформаційні технології”, “Виробництво”, “Робочий персонал”, “Домашній персонал” і “Безпека” (але у сфері ІТ ситуація виглядає непоганою тільки завдяки компаніям, що здійснюють аутсорсинг). Більше за інших постраждали готельно-ресторанна сфера, страхування, видобуток сировини, наука і освіта, а також автомобільний бізнес.

Найбільше вакансій у 2014 р. пропонували в сферах інформаційних технологій, продажів і маркетингу. На четвертому місці пропозиції для адміністративного персоналу, на п'ятому – вакансії для банківських працівників. Більшість компаній не змогли підвищити зарплату своїм співробітникам. Водночас бонуси й премії виплачували.

Середня конкуренція за рік зросла в два рази й до грудня 2014 р. становила п'ять претендентів на одне робоче місце. Найвища конкуренція спостерігалася серед юристів, фінансистів, керівників, молодих фахівців і працівників некомерційних організацій. Найнижча – серед працівників страхової

сфери, програмістів і системних адміністраторів, медичних представників і фармацевтів, робочого персоналу та фахівців з продажу.

Зарплатні побажання шукачів порівняно з 2013 р. майже не змінилися. Більшість компаній не змогли підвищити зарплату своїм співробітникам. Третина роботодавців не переглядали зарплати й компенсації, а 14% компаній були змушені їх скоротити. 41% змогли підвищити зарплату окремим фахівцям. Тільки п'ята частина роботодавців підвищила зарплату всім співробітникам, але в середньому не більше ніж на 10%.

Водночас бонуси і премії виплачували. Половина компаній робила це на тому ж рівні, що й роком раніше, 12% – зменшили фіксовану частину, але збільшили бонусну, стільки ж просто збільшили додаткові виплати. Четверть роботодавців були змушені скоротити додаткові виплати або відмовитися від них.

Відносно нова тенденція на ринку праці – укрупнення вакансій (тобто розширення обов'язків) і скорочення зарплат для нових співробітників порівняно з попередніми. Тільки половина компаній пропонувала кандидатам таку ж зарплату, як і попередникам.

У зв'язку зі зниженням кількості вакансій закономірно зросло співвідношення числа резюме до кількості вакансій. У 2014 р. середнє значення становило 4,2 (у 2013 р. було 2,6, а в 2012 р. – 2,2). Найвища конкуренція серед претендентів у попередні кілька років постійно спостерігалася у Києві (у 2014 р. 4,8 здобувача на одну вакансію). Проте у 2014 р. лідером за кількістю вільних фахівців став Донецьк (7,8 здобувача). У Харківській області – 4,2 претендента, в Дніпропетровській – 3,9, в Одеській – 3,7. Найнижча конкуренція була в Тернопільській, Закарпатській, Чернівецькій і Хмельницькій областях – від 2,1 до 2,6 [3].

Найсильнішим негативним фактором, що зберігає свою дію, є падіння внутрішнього попиту як з боку населення, так і компаній. Причин кілька. Це і загальний стан невизначеності, що змушує відкладати великі придбання; і двозначна інфляція, що скорочує реальні доходи (зростання споживчих цін за підсумками 2014 р. становило 24,9%); і безробіття (повне або часткове); і зростання тарифів ЖКГ. За даними Держстату, реальна зарплата в Україні на кінець жовтня 2014 становила 95% від рівня 2013 р.

Падіння попиту з боку населення безпосередньо позначається на роздрібних продажах (за 11 місяців минулого року в порівнянних цінах товарообіг впав на 7,5%), сфері послуг, банках, страхових компаніях, транспорті, житловому будівництві, а через них відбивається на всій економіці.

До напрямів, які отримали стимули для зростання, а тому постала проблема нових

працівників, можна віднести: внутрішній туризм (їздити відпочивати за кордон стало дорого); “демократичне” громадське харчування, фастфуд, доставка їжі; виробництво одягу та взуття (великі підприємства вже відчувають нестачу працівників завдяки замовленням від Міноборони та інших силових структур, що різко зросли); виробництво обладнання для альтернативної енергетики (стимулює до цього зростання тарифів); агросектор, особливо компанії, що поставляють продукцію на експорт; розробка ПЗ; сервіси, пов’язані з різними формами “економіки довіри” або спільного використання, засновані на моделі P2P (користувач – користувачеві).

На жаль, всі ці напрями не дуже ємні з точки зору персоналу. У галузях же і напрямів, де задіяно багато працівників, мало надій на поліпшення найближчим часом. До їх числа можна віднести: металургію; машинобудування (основну частину підприємств); банки; страхові компанії (їм поки можна сподіватися хіба що на запуск страхової медицини); рітейл; телекомунікації; юридичні послуги; турфірми, націлені на виїзний туризм; фармацевтику; готелі й ресторани; будівництво. Але і в цих умовно депресивних галузях ситуація не однозначна. Завжди є підприємства й компанії, які за різних причин відчувають себе хоч трохи, але краще, ніж колеги по галузі. Вони й привертають новий персонал [3].

Прогнозування професійного аспекту ринку праці має бути підґрунтям для розробки державної політики зайнятості, яка повинна визначати параметри попиту та пропозиції робочої сили на певний період у галузевому, територіальному та професійному розрізі. Наявні засоби прогнозування, що переважно застосовують на практиці, обмежені оцінкою майбутньої кількості безробітних, у кращому випадку – їх диференціацією за розміром майбутньої допомоги по безробіттю. Природно, що така складна й велика робота, як прогнозування розвитку ринку праці не є справою тільки Державної служби зайнятості України, водночас центри зайнятості мають відігравати тут не останню роль. Багато що тут залежить від якості інформаційних матеріалів, системи організації прогнозування, рівня професійної компетенції спеціалістів служби зайнятості, вміння використовувати методи, методики та інструментарій прогнозування. Згідно із передовим досвідом західних країн, важливим засобом отримання прогностичної інформації щодо розвитку ринку праці за професіями можуть бути кількісні та якісні соціологічні методи. Можливість використання як кількісних, так і якісних соціологічних методів для з’ясування перспективних потреб роботодавців у робочій силі вже доведена прак-

тичною діяльністю центрів зайнятості більшості регіонів України, зокрема Чернігівської та Черкаської, Рівненської та Дніпропетровської областей. Відтак, для Державної служби зайнятості України використання соціологічних методів прогнозування розвитку ринку праці в професійному розрізі на сьогодні є найбільш прийнятним і оптимальним за таких причин.

По-перше, Державна служба зайнятості України має розгалужену мережу центрів зайнятості, що дає можливість збору даних по всій території України та забезпечення актуальності даних на трьох рівнях – районному (міському), регіональному (обласному), державному. Зазначене є принципово важливим з огляду на фактичну відсутність статистики ринку праці інформації на районному рівні. По-друге, у своїй повсякденній роботі спеціалісти центрів зайнятості постійно контактують з роботодавцями і в певній формі з’ясовують їх поточні інтереси, наміри, очікування. По-третє, центри зайнятості постійно проводять круглі столи з актуальних проблем розвитку ринку праці за участю сторін соціального діалогу. По-четверте, наявність потужної інформаційної системи ЄІАС.net дає можливість автоматизувати обробку й узагальнення отриманих даних, що значно спростить процедури використання соціологічних методів. Отже, сьгодні мова йде про необхідність систематизації, стандартизації та накопичення інформації, яку щоденно отримують центри зайнятості від роботодавців.

Крім того, оцінювання тенденцій попиту на професії на локальних ринках праці визначається необхідністю забезпечення реалізації центрами зайнятості положень нової редакції Закону України “Про зайнятість населення” щодо основних напрямів державної політики зайнятості у сфері зайнятості населення (п. 7 ст. 15) та шляхів її реалізації (п. 9 ст. 16), завдань центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, та заходів з їх реалізації (пп. 1.8, 2.12 ст. 22), які пов’язані із прогнозуванням розвитку ринку праці, визначенням поточної та перспективної потреби в робочій силі [1].

Держава має справами, а не словами зменшити фіскальний тиск на роботодавців, адже в Україні навантаження на фонд оплати праці є одним з найбільших у Європі. Власників і керівників підприємств необхідно стимулювати до “відбілювання” зарплат своїх працівників. Для цього необхідно провести реформи у всіх сферах, щоб роботодавець почувався впевнено, бачив перспективи. Необхідно вдосконалити фінансово-кредитну систему держави, систему державних закупівель і тендерів, лібералізовану податкову сферу.

Таким чином, згідно з аналізом тенденцій, ринок праці функціонує в складних економічних умовах, що породжує такі проблеми, як зниження зайнятості, підвищення рівня безробітних, погіршення умов праці, витік висококваліфікованої робочої сили за межі країни. За окремими підрахунками експертів у разі подальшого безсистемного управління економікою, рівень безробіття в Україні може сягнути 40%.

Необхідна реалізація грамотної політики держави в галузі зайнятості, підвищення ролі недержавних установ зайнятості населення, ефективних програм сприяння зайнятості. Умовою проведення результативних процесів є стабілізація економічного становища, модернізаційні процеси в промисловості, підвищення темпів економічного зростання, що призведе до позитивних тенденцій на ринку праці України.

IV. Висновки

Нинішній стан ринку праці й тенденція до зростання кількості безробітних, у тому числі через збільшення вимушених переселенців зі сходу, свідчать про нагальну потребу ухвалення термінових заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення нових робочих місць. Адже через те, що люди втрачають роботу, скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, а підприємства – кваліфікований персонал. Зростають ризики подальшого соціального напруження, а держава змушена витратити величезні гроші на виплати по безробіттю.

Оскільки прецеденту об'єднання таких серйозних факторів, як воєнна агресія і соціально-політична криза в Україні досі не було, стандартні методи подолання напруженої ситуації на ринку праці не матимуть бажаного ефекту, потрібні надзвичайні заходи, спеціальні програми. Адже, окрім складного соціально-економічного станови-

ща, в Україні з'явилася й така категорія незайнятих громадян, як переселенці із зони АТО. У глобальному масштабі – необхідна злагоджена державна політика у сфері управління та фінансового регулювання, яка б створила в країні сприятливий бізнес-клімат, що певною мірою усунув би збитки, завдані підприємствам кризою, розриву усталених ділових зв'язків; привабив би закордонного інвестора та стимулював би його до створення нових робочих місць на території України.

Список використаної літератури

1. Закон України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
2. Ахромкін Є. М. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку ринку праці в Україні / Є. М. Ахромкін // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 218. – С. 10–13.
3. Гусев С. Хто зможе знайти роботу в 2015 році [Електронний ресурс] / Сергій Гусев // Газета "Сьогодні". – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/economics/business/kto-smozhet-nayti-rabotu-v-2015-godu-584230.html>.
4. Зайнятість та безробіття у сільській місцевості [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості України. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350809>.
5. Зовнішня трудова міграція [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості України. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350816>.
6. Основні тенденції на ринку праці [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості України. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350794>.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2015.

Фурсин А. А. Современное состояние и тенденции развития рынка труда в Украине

В статье исследуется современное состояние рынка труда в Украине; анализируются тенденции развития рынка труда в Украине.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, трудовая миграция, вакансии, Государственная служба занятости Украины.

Fursin O. The Current State and Trends of the Labor Market in Ukraine

In the article the current state of the labor market in Ukraine; analyzes the trends of the labor market in Ukraine.

The main problems that exist in the labor market in Ukraine:

1. *It became more pronounced regional unemployment.*
2. *There was a threat of a new wave of migration. Travel abroad personnel qualified labor as a high-tech industry feel the effects of socio-economic crisis.*
3. *Good trend observed in agriculture, raw materials and processing industries as agriculture, forestry and fisheries remains the most common type of economic activity of all workers in the informal sector. However, today the unemployment rate in rural areas is increasing. One of the possible solutions to the problem of employment in rural areas – is to promote self-employment by opening their own business.*

4. As the government declared objective analysis legalization of the labor market has not yet received any effective method of its implementation. Number of job offers in 2014 decreased by 30%. There was no professional areas where there was a positive trend compared to 2013 year. Less than others affected by the crisis such professional areas: "Information Technology", "production", "working staff" "Home staff" and "Security" (but in a good IT situation is only because the companies involved in outsourcing

Most jobs offered in 2014 in the fields of information technology, sales and marketing. In fourth place offers for administrative staff, the fifth – vacancies for bank workers. Most companies could not raise wages to their employees. At the same time, bonuses and premiums paid.

The average competition for the year has doubled to December 2014 amounted to five candidates for one job. The highest observed competition among lawyers, financiers, managers, young professionals and employees of nonprofit organizations. The lowest – among the employees of the insurance sector, programmers and system administrators, medical representatives and pharmacists working staff and sales professionals.

Most companies could not raise wages to their employees.

The strongest negative factor that keeps the action is the fall in domestic demand, both from the population and companies. There are several reasons. This general state of uncertainty that makes postpone large purchases; and double-digit inflation, reducing real incomes (consumer price inflation for the end of 2014 was 24.9%); and unemployment (full or partial); and the growth of utility tariffs. According to the State Statistics Service, the real wages in Ukraine at the end of October 2014 was 95% compared to 2013.

Key words: labor market, employment, unemployment, labor migration, vacancies, the State Employment Service of Ukraine.